

Bu çalışma, esas itibarıyla, iki alt başlıktan oluşmaktadır. Birincisi Anadolu'daki Ortaçağ kazı ve araştırmalarından teşekkül etmektedir. Başta Türk dönemi olmak üzere Ortaçağın zaman skalası dahilindeki Bizans dönemi kazı ve araştırmaları da mevcut araştırmanın kapsamında değerlendirilmiştir. Bu kitapta kazı çalışmalarıyla ortaya çıkartılan mimari mekanlardan küçük buluntulara kadar oldukça geniş ve sistematik araştırmalar yer almaktadır. Yıllarca ihmal edilen Anadolu coğrafyasının Ortaçağ dilimi, bu tür çalışmalar sayesinde bilinir hale gelecek ve gün yüzüne çıkartılmış olacaktır. İkincisi ise Sanat Tarihi repertuarı dahilindeki monografi çalışmalarından tekli yapı örneklerine hatta gezi raporlarına kadar oldukça geniş bir araştırma zenginliği ortaya koymaktadır. İşte bu tür çalışmalar sayesinde Sanat Tarihi özelinden Medeniyet Tarihine katkı temin edilecek ve Anadolu'nun insanlık tarihine dahil ettikleri bilinir hale gelecektir.

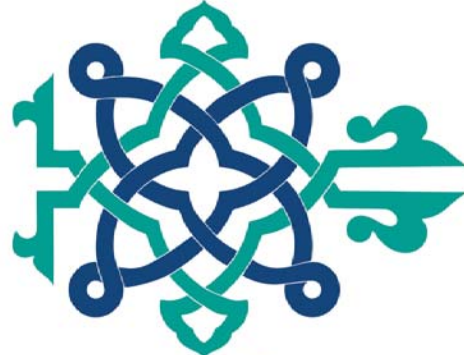
25. ULUSLARARASI ORTAÇAĞ ve TÜRK DÖNEMİ

Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları
25. International Middle Ages Turkish Period
Excavations History of Art Researches

EDİTÖRLER

Ahmet ÇAYCI
Ahmet YAVUZYILMAZ

25. ULUSLARARASI ORTAÇAĞ ve TÜRK DÖNEMİ

Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları
25. International Middle Ages Turkish Period
Excavations History of Art Researches

EDİTÖRLER

Ahmet ÇAYCI

Ahmet YAVUZYILMAZ

Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları: 146
25. ULUSLARARASI ORTAÇAĞ VE TÜRK DÖNEMİ
KAZILARI VE SANAT TARİHİ ARAŞTIRMALARI
NEÜ Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Uygulama ve
Araştırma Merkezi Serisi-3

Editörler

Ahmet ÇAYCI
Ahmet YAVUZYLMAZ

Grafik & Tasarım

Büşra UYAR
Muhammed Sami TEKİN
Mustafa ALTINTEPE

Baskı

NEÜ Yayınları
KTB. S. No: 48888

ISBN

978-625-8080-81-0

E-ISBN

978-625-8080-82-7

Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları
Yaka Mah. Yeni Meram Cad. Kasım Halife Sok.
No: 11/1 Meram / KONYA
0332 221 0 575 - www.neuyayin.com

Aralık, 2022

* Bu eserin tüm hakları Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları'na aittir. Fotokopi yöntemiyle çoğaltılamaz, kaynak gösterilmedikçe resim, şekil vb'leri kullanılamaz.

* Kitapta yazılı olan her türlü bilginin ve yorumun sorumluluğu yazarların kendilerine aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
Gevale Kalesi Sarıncı Mimarisi	5
Prof. Dr. Ahmet ÇAYCI - Öğr. Dr. Ahmet YAVUZYLMAZ	
Keykubadiye Sarayının Kuşları	39
Prof. Dr. Ali BAŞ - Prof. Dr. Remzi DURAN - Doç. Dr. Necla DURSUN - Dr. Öğr. Üyesi Şükür DURSUN	
Gelibolu Yarımadasında Metrük Osmanlı Yerleşimleri	63
Prof. Dr. Ali Osman UYSAL	
Anadolu Selçuklu Mimarisinde Günümüze Ulaşmayan Bazı Geometrik Tasarımlar	87
Doç. Dr. Alper ALTIN	
Develi Çataloluk Köyü Mezarlığı ve Mezar Taşlarına Dair 2021 Yılı Yüzey Araştırması Bulguları	111
Doç. Dr. Aslı SAĞIROĞLU ARSLAN	
Orta Çağ Anadolu Medreselerinde Eyvanın Mekan Tasarımındaki Rolü	131
Öğr. Gör. Ayşenur DAĞ GÜRCAN - Prof. Dr. C. Nakiş KARAMAĞARALI	
19. Yüzyıl Ayvalık Mimarisinin Karakteristik Bir Ögesi, Kapılar: Mimari Kimliğe Kapıdan Bakmak	163
Dr. Berrin AKIN AKBÜBER	
Arkeolojik Buluntulara Göre Avarlarda ve Eski Türklere (6-8. Y.Y.) Tarak	187
Dr. Öğr. Üyesi Csilla BALOGH	
Trabzon'daki Kilise ve Şapellerde Görülen Pantokrator İsa ve Meryem Çocuk İsa Tasvirleri	207
Dr. Öğr. Üyesi Demet OKUYUCU - Emrah YÜCEL	
İngiliz Sanatçı William Henry Bartlett'in Gözünden 19. Yüzyıl İstanbul'unun Mimari ve Toplumsal Düzen İlişkisi Bağlamında Çözümlemesi	247
Doktorant Dilek TUNÇEZ	
Batı Anadolu'daki Sarıncı Yapıları İçerisinde Yer Alan İsparta Sarıncılarının Mimarisi Üzerine Bir Değerlendirme	269
Doç. Dr. Doğan DEMİRCİ	
Gerasimov'un Yorumuyla Timur Büstü: 1941 Yılında Bir Mezar Tetkiki ve Sonuçları	299
Doç. Dr. Elif KÖK	
İnce Kazıma-Halka Bezemeli Bizans Seramiklerine Kadıkalesi/Anaia'dan Örnekler .317 Doktorant Emine Merve KUNT	

Osmanlı kentinde Kamu Sitesinin Oluşumu: Sakız Adası Örneği	341
Arş. Gör. Dr. Emre KOLAY	
Yeni Bulgular Işığında Bursa Güngörmez Mescidi	353
Öğr. Gör. Esra DURMUŞ	
Mardin Kalesi 2020 Yılı Arkeolojik Kazı Çalışmaları	375
Doç. Dr. Evindar YEŞİLBAŞ	
14. Yüzyılın Gizli Kalmış Mücellidi Şerefin İmzalı Cildi ve Desen Analizi	415
Arş. Gör. Dr. Fatma Şeyma BOYDAK	
Taşrada Geç Dönem Osmanlı Hükümet Konaklarına Yeni Bir Örnek: Kuruçay (Iliç) Hükümet Konağı	425
Doç. Dr. Funda NALDAN	
18. Yüzyıldan Günümüze Danimarka Seramik ve Porselenleri	439
Doç. Dr. Gül Erbay ASLITÜRK	
Ani Kazısı Cam Buluntuları (2020-2021)	459
Dr. Öğr. Üyesi Gül GEYİK	
Arkeolojik Kazı Alanlarında Veri Sürekliliğinin/Süreksizliğinin Koruma Üzerindeki Etkileri: Edirne Yeni Saray Kazısı Örneği	471
Dr. Öğr. Üyesi Yavuz GÜNER - Doç. Dr. Gülay Apa KURTIŞOĞLU	
Ayşe Mina Esen Koleksiyonu İslami Dönem Pısmış Toprak Kandilleri	485
Prof. Dr. Gülğün KÖROĞLU - M. A. Ozan HETTO - Doç. Dr. Sevinç GÖK	
Türk Tasavvuf Düşünce Sisteminde Eski Türk İnançlarının İzleri: Antropomorfik, Zoomorfik ve Kozmolojik Ruh Dönüşümler	509
Doç. Dr. Gülten GÜLTEPE - Prof. Dr. Yunus BERKLi	
İstanbul'dan Birkaç Figürlü Çeşme Örneği	519
Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU - Öğr. Gör. Deniz DEMİR	
Çukurova'ya Orta Anadolu'ya Bağlayan Kuzey Kervan Yolu Üzerindeki Kervansaray ve Köprüler	547
Doç. Dr. Hasan BUYRUK	
Gevale Kalesi Kazılarında Bulunan Sırsız Kalıp Kabartma Seramikler	569
Hasan Hüseyin ÖZDENİZ - Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya ŞİMŞİR	
Aksaray II. Kılıçarslan Hamamı Kazısı (2013)	587
Prof. Dr. Haşim KARPUZ	
Konya İzzet Koyunoğlu Şehir Müzesi'ndeki Geç Osmanlı Dönemi Hıristiyan Liturjik Eserleri	603
Dr. Öğr. Üyesi İlker Mete MİMiROĞLU - Arş. Gör. Cahit KARAKÖK - Dr. Öğr. Üyesi Durmuş GÜR	
Harput İç Kale Kazılarında Bulunan Pısmış Toprak Kandil ve Şamdanlar	627
Prof. Dr. İsmail AYTAÇ	

İkonografik Tasvirlerin En Gizemli Öyküsü, Hristiyan Sanatında Münecimler	653
Doç. Dr. Emine TOK - Jülide AYDIN	
Beçin Kazısı 2019-2020 Yılı Çalışmaları	679
Prof. Dr. Kadir PEKTAŞ	
Müze Nesnelerinin Sergilenme ve Depolanmasında Doğru Malzeme Seçimi; Güvenli Plastikler, Kumaşlar, Kâğıtlar ve Yapıştırıcılar	693
Doç. Dr. M. Nilüfer KIRAZ	
Tire Müzesi Ortaçağ Dönemi Bronz Yüzükleri Üzerine Tarihlendirme Önerileri	711
Uzman Meltem Erdul MERGEN	
Anı Örenyeri Kazısı 2020-2021 Yılı Çalışmaları	733
Doç. Dr. Muhammet ARSLAN	
Kubadabad'ın Banliyösü'ndeki Yapılar	767
Doç. Dr. M. ÇEKEN - Prof. Dr. A. YAVUŞ - Arş. Gör. G. MERİÇ	
Bizans Dönemi Marjinal Psalterion El Yazmalarında Davut Peygamberin İsa Peygamber Hakkındaki Kehanetleri	793
Doç. Dr. Mustafa ÇETİNASLAN - Arş. Gör. Ali Can ÖZÇELİK	
2020 Yılı Kalehisar Yüzey Araştırmasında Elde Edilen Yeni Bulgular	815
Doç. Dr. Mustafa Kemal ŞAHİN	
Neogotik Bir Kilise: Liverpool ST. Luke Kilisesi üzerine Üslup Açısından Bir Değerlendirme	841
Dr. Öğr. Üyesi Nadire Tuba Yiğitpaşa	
Alanya Kalesi Kazısı 2020 Yılı Çalışmaları: Dönem Değerlendirmeleri ve Sonuçlar .855	
Prof. Dr. Osman ERAVŞAR	
Mengücekoğulları Beyliği Tarafından Kemah ve Divriği'ne İnşa Edilen Yapılarda Malzeme Kullanımı	877
Prof. Dr. Ömür BAKIRER	
Balkanlarda Bir Osmanlı Kışlasının Günümüze Ulaşan Cephanelik Binaları: Manastır Cephaneliği	899
Dr. Öğr. Üyesi Rüçhan BUBUR - Dr. Buket İlter ALPER	
Evlilya Çelebi'de İstanbul Esnafı Sanat Tarihi Bağlamında Birkaç Ayrıntı	919
Prof. Dr. Selçuk MÜLAYİM	
2018-2020 Yılları Arasında Yürütülen Yalova/Altınova Yüzey Araştırmasının Değerlendirmesi	925
Doç. Dr. Selçuk SEÇKİN	
Sinop Balatlar Kilisesi Kazısı Geç Osmanlı Dönemi Mezar Buluntusu Cam Bilezikler	951
Doktorant Serra KANVAK - Prof. Dr. Gülgün KÖROĞLU	
Sivas Seccadeleri	971
Suzan BAYRAKTAROĞLU	

2020 Yılı Kayseri Kızıl Köşk Kazısı	997
Dr. Öğr. Üyesi Şükür DURSUN - Arkeolog Gürcan SENEM - Özlem ELBUSTAN- Banu KÜÇÜK	
Yozgat Çayıralan İlçesi Yukarıyahyasaray Köyü Odaları	1033
Doktora Öğrencisi Tuğba BAĞBAŞI - Doç. Dr. Aslı SAĞIROĞLU ARSLAN	
İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde Bulunan İslami Dönem Kabartma-Ajur Teknikli Sürahi ve Süzgeç Örnekleri	1059
Dr. Öğr. Üyesi Turgay POLAT	
Orta Çağ'da Anıta/Kadıkalesi'ndeki Sırlı Seramik-Cam Üretimi İlişkisi Üzerine Bir Yorum	1073
Dr. Öğr. Üyesi Tümay HAZİNEDAR COŞKUN	
Seyid Cemaleddin Cami Süslemelerinde Ejderha Motifleri Üzerine Bir İnceleme ..	1085
Dr. Umid MOVLİYANOV	
Kadıkalesi Buluntuları Üzerinden Bizans Dokuma Üretimi Hakkında Bir Ön Görüş	1107
Uzman Sanat Tarihçi Umut KARDAŞLAR	
Soli Pompeiopolis Geç Roma D Seramikleri	1123
Dr. Öğr. Üyesi Volkan YILDIZ	
Türk Taş Heykel Dikme Gelenegine Bağlıanan Kıpçak-Kuman Heykeleri	1151
Prof. Dr. Yaşar ÇORUHLU	
Bir Orta Çağ Kazısından Mimari Koruma Deneyimleri	1189
Prof. Dr. Zeynep MERCANGÖZ - Sanat Tarihçisi Ersin SERÇEK	
Fransız Basını "Le Petit Journal'in" Gözüyle Osmanlı İmgesi İllüstrasyonları	1213
Doktorant Zülfiye BAYTAR	

HAKEM KURULU

- Prof. Dr. Abdullah Şevki DUYMAZ - Suleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Abdüsselam ULUÇAM - Karabük Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Ali BAYHAN - Ordu Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet ÇAYCI - Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL - İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Ali BAŞ - Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Osman UYSAL - Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Alptekin YAĞVAŞ - Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Candan ÜLKÜ - Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Elif KÖK - Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Erdal ESER - Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Prof. Dr. Gülgün KÖROĞLU - Mimar Sinan Üniversitesi
Prof. Dr. Hafize Melek HIDAyetOĞLU - Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Haldun ÖZKAN - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Halit ÇAL - Ankara Hacı Bayram Üniversitesi
Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU - Sakarya Üniversitesi (Emekli)
Prof. Dr. Haşim KARPUZ - Karatay Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin YURTTAŞ - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. İnci KUYULU ERSOY - Ege Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail AYTAÇ - Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Lütfiye GÖKTAŞ KAYA - Karabük Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet EKİZ - Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Emin BAŞAR - Konya Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Zeki İBRAHİMİL - Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ÖZER - Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Nakiş KARAMAĞARALI - Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Nilay ÇORAĞAN - Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Nurşen ÖZKUL FİNDİK - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Osman ERAVŞAR - Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Osman KUNDURACI - Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Oya PANCAROĞLU - Boğaziçi Üniversitesi
Prof. Dr. Ömür BAKIRER - Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Remzi DURAN - Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Selçuk MÜLAYİM - Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Sema DOĞAN - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Şerife TALİ - Ordu Üniversitesi
Prof. Dr. Tülin DEĞİRMENÇİ - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Üzlifat ÖZGÜMÜŞ - İstanbul Üniversitesi

- Prof. Dr. Yaşar ÇORUHLU - *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (Emekli)*
Prof. Dr. Zekiye UYSAL - *Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi*
Prof. Dr. Zeliha Demirel GÖKALP - *Anadolu Üniversitesi*
Prof. Dr. Zeynep MERCANGÖZ - *Ege Üniversitesi*
Doç. Dr. Alper ALTIN - *Neşehir-Hacı Bektaş Veli Üniversitesi*
Doç. Dr. Aygül UÇAR - *Ege Üniversitesi*
Doç. Dr. Ayşe BUDAK - *Neşehir-Hacı Bektaş Veli Üniversitesi*
Doç. Dr. Erkan AYGÖR - *Necmettin Erbakan Üniversitesi*
Doç. Dr. Esra YALDIZ - *Necmettin Erbakan Üniversitesi*
Doç. Dr. Gülşay APA KURTIŞOĞLU - *Trakya Üniversitesi*
Doç. Dr. Hasan UÇAR - *Ege Üniversitesi*
Doç. Dr. Lale DOĞER - *Ege Üniversitesi*
Doç. Dr. Meryem ACARA ESER - *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi*
Doç. Dr. Muhammet ARSLAN - *Kafkas Üniversitesi*
Doç. Dr. Muhammet Lütfü KINDİĞİLLİ - *Atatürk Üniversitesi*
Doç. Dr. Muharrem ÇEKEN - *Ankara Üniversitesi*
Doç. Dr. Mustafa ÇETİNASLAN - *Selçuk Üniversitesi*
Doç. Dr. Mustafa Kemal ŞAHİN - *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi*
Doç. Dr. Murat KARADEMİR - *Selçuk Üniversitesi*
Doç. Dr. Razan AYYKAÇ - *Katip Çelebi Üniversitesi*
Doç. Dr. Remzi AYDIN - *Erciyes Üniversitesi*
Doç. Dr. Savaş MARAŞLI - *Neşehir-Hacı Bektaş Veli Üniversitesi*
Doç. Dr. Sevinç GÖK İPEKÇİOĞLU - *Ege Üniversitesi*
Doç. Dr. Tolga BOZKURT - *Ankara Üniversitesi*
Doç. Dr. Vesile Belgin DEMİRSARARLI - *İstanbul Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Vefa ÇOBANOĞLU - *İstanbul Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Demet OKUYUCU - *Atatürk Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Gül GEYİK - *Atatürk Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Hacer KARA - *Necmettin Erbakan Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi İlker Mete MİMİROĞLU - *Necmettin Erbakan Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet GÖRÜR - *Hacı Bayram Veli Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Osman AYTEKİN - *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Rüstem BOZER - *Ankara Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Sinan MİMAROĞLU - *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Tümay HAZİNEDAR ÇOŞKUN - *Celal Bayer Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya ŞİMSİR - *Necmettin Erbakan Üniversitesi*
Öğr. Gör. Dr. Ahmet YAVUZYLMAZ - *Necmettin Erbakan Üniversitesi*
Arş. Gör. Dr. Emre KOLAY - *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi*

ÖNSÖZ

25. Uluslararası Ortaçağ Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları başlığıyla yaklaşık iki yıllık bir çalışmanın son şeklini burada takdim etmenin sevinci içerisindeyiz. Bundan yirmi beş yıl önce Sanat Tarihçilerini bir araya getirmek ve çalışmalarını derli toplu iki kapak arasına taşımak gayesiyle Prof. Dr. Rahmi Hüseyin Ünal tarafından başlatılan bu girişim, Rahmi Hüseyin beyin iştirak ettiği son etkinlik olmuştur.

Bu çalışma, esas itibarıyla, iki alt başlıktan oluşmaktadır. Birincisi Anadolu'daki Ortaçağ kazı ve araştırmalarından teşekkül etmektedir. Başta Türk dönemi olmak üzere Ortaçağın zaman skalası dahilindeki Bizans dönemi kazı ve araştırmaları da mevcut araştırmamızın kapsamında değerlendirilmiştir. Bu kitapta kazı çalışmalarıyla ortaya çıkarılan mimari mekanlardan küçük buluntulara kadar oldukça geniş ve sistematik araştırmalar yer almaktadır. Yıllarca ihmal edilen Anadolu coğrafyasının Ortaçağ dilimi, bu tür çalışmalar sayesinde biliniyor hale gelecek ve gün yüzüne çıkarılmış olacaktır. İkincisi ise Sanat Tarihi repertuarı dahilindeki monografi çalışmalarından tebliği yapı örneklerine hatta gezi raporlarına kadar oldukça geniş bir araştırma zenginliği ortaya koymaktadır. İşte bu tür çalışmalar sayesinde Sanat Tarihi özelinden Medeniyet Tarihine katkı temin edilecek ve Anadolu'nun insanlık tarihine dahil etiketleri biliniyor hale gelecektir.

Mevcut çalışmamın bu merhaleye ulaşmasına katkı sağlayan kurum ve şahıslara teşekkür etmemiz gerekmektedir. Özellikle Necmettin Erbakan Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Cem ZORLU, Selçuklu Belediye Başkanı Ahmet PEKYATIRMACI ve Mimarlar Odası Konya Şubesi Başkanı Dr. Öğr. Üyesi Armağan GÜLEÇ KORUMAZ hanım efendiye maddi ve manevi desteklerinden dolayı müteşekkirimiz. Yine çalışmamızın her safhasında bizimle birlikte olan NEÜ Sanat Tarihi Bölümü'nden Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya ŞİMŞİR, Dr. Öğr. Üyesi İlker Mete MİMİROĞLU, Doç. Dr. Erkan AYGÖR, Dr. Öğr. Üyesi Hacer KARA ve Arş. Gör. Cahit KARAKÖK'e minnettarız. Ayrıca NEÜ Sanat Tarihi Bölümü Lisans ve Lisansüstü öğrencilerine; bu çalışmaya makale ile katkı sağlayan yerli-yabancı bilim insanlarına; makaleleri bilimsel yönden inceleyen hakem heyetine ve NEÜ Yayınları personeline teşekkürlerimizi iletmek isteriz.

◆ 25. Uluslararası
ORTAÇAĞ ve TÜRK DÖNEMİ
Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları

Son olarak, Sanat Tarihi sahasında bu kadar önemli bir teşekkülün yerleşmesi ve kurumsallaşmasını sağlayan 2022 yılında aramızdan ayrılan Rahmi Hüseyin Bey'e Allah'tan rahmet diler; Onun başlattığı bu faaliyetin bundan sonra da kesintisiz devam edeceğine olan umudumuzu bildirir, saygılar sunarız.

Prof. Dr. Ahmet ÇAYCI - Dr. Ahmet YAVUZYLMAZ
NEÜ Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Uygulama ve Araştırma Merkezi

ORTA ÇAĞ ANADOLU MEDRESELERİNDE EYVANIN MEKAN TASARIMINDAKİ ROLÜ

Öğr. Gör. Ayşenur DAĞ GÜRCAN

KTO Karatay Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi

Prof. Dr. C. Nakış KARAMAĞARALI

Gazi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

Özet

İran, Orta Asya ve Mezopotamya'da kadim bir mekan elemanı olan eyvan anıtsal, fonksiyonel ve simgesel unsurları içinde barındırmaktadır. Türk mimarlığında da benimsenmiş olan eyvanlı yapı geleneği burada kendine özgü karakter kazanmıştır. İslamiyet'in kabulüyle medrese, cami, hankâh, hamam, saray, ribat gibi farklı yapı tiplerinde kullanılmakla birlikte bu yapılar da plan ve cephede belirleyici rol üstlenmiştir. Eyvanın plan tipolojisi ve mekan örgütlenmesinde tanımlayıcı olduğu medreseler aynı zamanda en fazla örneği de teşkil eden yapı grubudur. Medreselerin mekânsal örgütlenmesinde eyvan bulunduğu konuma göre giriş eyvanı, yan eyvan ve ana eyvan olarak adlandırılmaktadır. Medreseler Türk İslam mimarisinde eyvanın anıtsal olarak kullanıldığı ilk örnekler olup kökenleri hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşler arasında sanatve mimarlık tarihi camiasınca yaygın olanı; açıkavululu medreselerin Budist viharalarından kapalı avlulu medreselerin ise Horasan evlerinden geldiği görüşüdür. Viharalardaki avlu mekanını merkez alan dört yön kurgusu, Horasan evlerindeki sofaya açılan eyvanlar medreselerdeki dört eyvanlı geleneğin öncüllerini oluşturmaktadır. Bu noktada eyvan, medreselere ilişkin köken araştırmalarında da konu edinilen önemli bir mekan elemanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu araştırmada ise Anadolu coğrafyasında Orta Çağ sürecinde inşa edilmiş olan Anadolu Selçuklu, İlhanlı tesirinin başladığı geç dönem Selçuklu yapıları, Beylikler ve Erken Osmanlı dönemlerine ait medreseler konu edilmiştir olup bu dönem medreselerinde eyvanın mekan tasarımıdaki rolü değerlendirilmiştir. Her döneme ait dörder örnek belirlenmiş olup 12 adet medrese yapısı incelenmiştir. Medrese örnekleri belirlenirken tipolojik yapıya bakılmış olup kapalı ve açık avlulu plan şemadan çift ve tek yön akslı medreseler analiz kapsamında değerlendirilmiştir. Morfolojik analiz yöntemlerine başvurularak eyvanın süreç içerisinde geçirdiği değişimler irdelenmiştir. Bu noktada eyvanların sayısı, eyvan merkezi mekan ilişkisi, eyvan giriş ilişkisi, eyvanın kütesel konumu, üst örtüsü, bağlayıcı mekan olma özellikleri

tartışılmıştır. Bu analizlerin yanında çalışmayı özgün kılan bir diğer nokta incelenen örneklerin mekan dizim yöntemiyle analizlerinin yapılarak dönemler ve farklı eyvan kurguları arası karşılaştırmanın yapılmış olmasıdır.

Dönem, kullanım gibi değişkenler içerisinde eyvanlı medrese geleneği ve eyvanın mekan kurgusundaki yeri, belirleyici ve yön verici rolü mekan dizim yöntemi üzerinden sentaktik olarak analiz edilmiştir. Mekan dizim analizizyle ana, yan ve giriş eyvanlarının, açık/kapalı avlunun ve tüm mekânsal sistemin görsel bütünleşme, bağlantısallık, ortalama derinlik değerlerine bakılmıştır. Bu veriler ışığında ana eyvanın merkezi mekandan sonra bütünleşme değeri en yüksek mekan olduğu tespit edilmiş ve eyvanın avludan sonra ikincil öneme sahip mekan olduğu sayısal analizler ile desteklenmiştir. Bunun yanında kapalı ve açık avlulu medreseler arasında da farklı değerler elde edilmiştir. Farklı eyvan kurgularına sahip medreseler üzerinden elde edilen analiz verilerinin sosyal okuması yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Anadolu Selçuklu, Erken Osmanlı, Eyvan, Medrese, Mekan Dizimi

THE ROLE OF THE IWAN IN THE SPACE DESIGN OF MIDDLE AGES ANATOLIAN MADRASAS

Abstract

The iwan, an ancient architectural form in Iran, Central Asia, and Mesopotamia, has monumental, functional, and symbolic. The tradition of building with an iwan, which has also been adopted in Turkish architecture, has gained its specific character in this architecture. With the acceptance of Islam, it was used in different building types such as madrasah, mosque, khangah, hammam, palace, ribat, and at the same time played a decisive role in the plan and facade of these buildings. The madrasas, where the iwan is descriptive in plan typology and spatial organization, are the building group that constitutes the most examples. Madrasas are the first examples of the monumental use of the iwan in Turkish-Islamic architecture, and there are different opinions about their origins. Among these views, the most common in the history of art and architecture; is that the madrasahs with open courtyards come from the Buddhist viharas, and the madrasahs with dome-covered courtyards come from the Khorasan houses. The four-way architectural fiction centred on the courtyard space in the viharas, and the iwans opening

to the sofa in the Khorasan houses constitute the predecessors of the tradition with four iwans in the madrasas. At this point, the iwan appears as an important architectural element, which is also the subject of the origin studies of the madrasas.

In this research, the madrasas belonging to the Anatolian Seljuk, Ilkhanid, The Beyliks, and Early Ottoman periods, which were built in Anatolia in the Middle Ages were discussed and also the role of the iwan in the design of the space in the madrasas was evaluated. Four examples from each period were determined and 12 madrasas were analysed. The changes of the iwan in the period was examined through morphological analysis methods. At this point, the number of iwans, the relationship between the iwan and central space (open-dome covered courtyard), the iwan-entrance relationship, location in the mass of the iwan, iwans cover, and characteristics of being a connecting space are discussed. In addition to these analyses, another point that makes the study original is that the samples were analysed using the space syntax method, and a comparison was made between periods and different iwans uses.

In the context of the tradition of the madrasa with an iwan, iwan's place in the spatial fiction, its determining and guiding role within the variables such as the period and usage were analysed syntactically through the space syntax method. With the space syntax analysis, the visual integration, connectivity, and average depth values of the main, side and entrance iwans, the open/closed courtyard and the entire spatial system were examined. In the light of these data, it has been determined that the main iwan is the place with the highest integration value after the central space, and it is supported as quantities by this analysis that the iwan is the second place after the courtyard. In addition, different values were obtained between madrasas with dome covered and open courtyards. The social reading of the analysis data of the madrasas with different iwan fictions was made.

Keywords: Anatolian Seljuk, Early Ottoman, Iwan, Liwan, Madrasah, Space Syntax.

GİRİŞ

Merkezi mekana ya da dış mekana yönelim gösteren, bir yüzü açık diğer yüzeyleri ise kapalı, genellikle dikdörtgen planlı ve besik tonoz ile üzeri örtülmüş olan eyvan¹ İslam mimarisini tanımlayan mimari

---

[1] Eyvan tanımları için bakınız: Arseven, 1965; Beksaç, 1995; Bier, 2003; Grabar, 1987, 2021; Ödekan, 1997; Peker, 1991; Petersen, 1995; Schlumberger, 1983; Sözen ve Tanvelil, 1994.